

sku i 1 po francusku. Można więc mówić o częściowym wpływie homiletyki niemieckiej na holenderską, co wynika także z treści podręcznika.

Widzimy więc, że jest to typowy podręcznik z zakresu homiletyki formalnej i pracy twórczej kaznodziei. Ma on charakter interdyscyplinarny, łączy bowiem wiedzę z trzech dziedzin nauki: homiletyki, retoryki i teorii komunikacji, które to dyscypliny przenikają się wzajemnie. Po okresie krytycznego traktowania retoryki przez homiletów nastąpił wyraźny do niej powrót. Stało się to dzięki współpracy fachowców z dziedziny retoryki i homiletyki, a szkoda, że nie zaznaczono dokładnie, co który autor napisał. Podręcznik może być przydatny homiletom katolickim, tym bardziej że w homiletyce formalnej nie ma specjalnych różnic pomiędzy protestantami i katolikami. Podręcznik jest źródłowy, przejrzysty, praktyczny, zawiera cytaty z kaznodziejstwa. Śledzenie problemów ułatwiają jasno wypunktowane podziały treści, węzłowe zdania na marginesie oraz trzy schematy i jedna ilustracja. W polskiej homiletyce przydałby się podobny podręcznik, który ułatwiłby duszpasterzom i studentom kontakt z teorią. Za mało mamy ujęć całościowych, syntetycznych i praktycznych. Dlatego nasi homileci powinni bardziej popularyzować założenia posługi słowa oraz ilustrować je przykładami z praktyki kaznodziejskiej.

Ks. Jan Twardy

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 2007, t. 40, z. 2, s. 488–490

James J. Bacik, Kevin E. Anderson, *A Light Unto My Path. Crafting Effective Homilies*, New York, Paulist Press/Mahwah 2006, 181 s.

Książka powstała przy współpracy duchownego i świeckiego. James J. Bacik jest kapłanem, teologiem, znanym duszpasterzem i kaznodzieją w uniwersyteckiej parafii Corpus Christi w stanie Ohio w USA. Natomiast jego przyjaciel Kevin E. Anderson jest psychologiem klinicznym i badaczem naukowym, znawcą duchowości życia codziennego. Tytuł książki: *Światło na mojej ścieżce* został zaczerpnięty z Psalmu 119,105 („Twoje słowo jest lampą dla moich kroków i światłem na mojej ścieżce”), a podtytuł przetłumaczony jako *Sztuka przygotowywania dobrych homilii* wskazuje na pracę twórczą kaznodziei.

Książka, którą zadedykowano teologowi – moralistce Richardowi McCormicowi SJ (1922–2000), zawiera sześć rozdziałów, aneks i literaturę poszerzającą. Rozdział I dotyczy natury i celu kazania (s. 9–21). James J. Bacik wskazuje na kontekst teologiczny i historię kaznodziejstwa, z nawiązaniem do nauki II Soboru Watykańskiego (s. 13). W odpowiedzi na to Kevin E. Anderson pisze, że kazanie jest owocem pracy twórczej, przekazywaniem mądrości w formie świadectwa i udzielaniem się łaski (s. 20–21). Z kolei J. Bacik zwraca uwagę na znaczenie w posłudze słowa osobistych opowiadań, np. w kazaniu pogrzebowym (s. 21).

W rozdziale II uwydatniono znaczenie kazania dla rozwoju osobowościowego jego głosiciela i słuchacza (s. 21–43). J. Bacik pisze, że warunkiem dobrego przygotowania kazania jest intelektualny, emocjonalny, moralny i fachowy rozwój osobowości kaznodziei. Powinien on dobrze znać teologię i posiadać nastawienie życiowe, praktyczne (s. 23–25). W związku z tym Anderson pisze o znaczeniu rozwoju osobowości kaznodziei w relacji do bliźnich w rodzinie i społeczeństwie, a także postuluje jego zrównoważenie pod wzglę-

dem seksualnym i kompetentne pełnienie posługi słowa (s. 40–41). Stąd też Bacik wnioskuje, że psychologia pomaga kaznodziei poznać siebie i słuchaczy.

W rozdziale III zwrócono uwagę na potrzebę znajomości wspólnoty słuchaczy słowa (s. 44–64). Według Bacika kaznodzieja powinien znać człowieka, który żyje w świecie postmodernistycznym, pozostaje pod wpływem mediów elektronicznych, doznaje pokusy relatywizmu moralnego, konsumpcyjnego stylu życia i problemów związanych z różnicami międzypokoleniowymi (s. 57–59). Natomiast Anderson wskazuje na makro- i mikrodoświadczenia wspólnoty (s. 59–61), uwydatnia problemy słuchaczy, a szczególnie te, które wiążą się z sytuacjami granicznymi. W związku z tym Bacik dzieli się spostrzeżeniami z rozmów ze studentami, którzy oczekują od kaznodziei odpowiedzi na aktualne, często kłopotliwe pytania (s. 62–64).

Rozdział IV dotyczy interpretacji Pisma Świętego (s. 65 n.), która ze swej natury jest trudna, gdyż wymaga nie tylko otwartego serca, ale i wiedzy kaznodziei (s. 65). W poznawaniu przesłania tekstu biblijnego należy m. in. uwzględniać sens literalny i pełniejszy, co Bacik uwydatnia na przykładzie przypowieści oraz innych wybranych tekstów biblijnych, które nasuwają problemy: Ef 5, 22 i Mt 27, 25 (s. 70). Istotne jest przy tym osobiste zaangażowanie kaznodziei w rozumienie tekstu. W nawiązaniu do refleksji kerygmatycznych, Anderson wskazuje na głód duchowy dzisiejszego człowieka i znaczenie psychologii głębi, co uwydatnia za pomocą pracy w grupie nad tekstem o miłości i pokorze Syna Bożego (J 13,1–15). Z punktu widzenia psychologa ważne jest docenianie dialektycznej i normatywnej funkcji Pisma Świętego (s. 82).

Rozdział V poświęcono treści i funkcji homilii (s. 83–108). Jej przygotowaniu służy tematyczne podejście do tekstu biblijnego, polegające na uchwyceniu jego głównej myśli i odniesieniu jej do doświadczeń wspólnoty, w której ważną rolę odgrywają: napięcia egzystencjalne, seksualność, pieniądze, problemy społeczne. Dzięki temu powstaje dialog pomiędzy tekstem biblijnym a sytuacją egzystencjalną słuchaczy. Kaznodzieja winien także uwzględniać znaczenie okresu liturgicznego, w ramach którego głosi homilię. W odpowiedzi na to psycholog podkreśla, że homilia winna kształtować sumienia słuchaczy i wpływać na ich życie (s. 103–106).

W rozdziale VI autorzy zajęli się kompozycją i wygłoszeniem homilii (s. 109–147). J. Bacik pisze, że staranne przygotowanie do niej należy rozpoczynać możliwie wcześniej, aby dobrze wniknąć w czytania biblijne, uwydatniać temat główny, dzielić się przemyśleniami w grupie, a przy tym od zwykłych ludzi uczyć się spojrzenia na życie i jego problemy. W posłudze słowa trzeba posługiwać się opisem i narracją, korzystać z opowiadań z życia świętych i zwykłych ludzi, co ilustrują tzw. wspólne sytuacje pastoralne związane z głoszeniem homilii ślubnej i pogrzebowej (s. 137–138). Ważną rolę w tej pracy spełnia posługiwanie się doświadczeniami płynącymi ze sprzężenia zwrotnego (feedback). Psycholog natomiast zwraca uwagę na znaczenie pracy według etapów procesu twórczego, w czym pomaga rozwijająca się psychologia twórczości. Postuluje on, by w przygotowaniu kazania kierować się jasno postawionym celem, gdyż to działanie publiczne winno być celowe, łączyć treść, formę i proces tworzenia. Należy w nim uwzględnić aktualne problemy parafian, wnikać w problemy społeczne i interpretować je w świetle słowa Bożego (s. 140–147).

Obszerny aneks zawiera wyniki przebadania 2000 słuchaczy, inspirowanych przez 136 różnych kaznodziejów. Badania te przeprowadzono pod kątem języka oraz różnych rodzajów kaznodziejów i grup słuchaczy, a wyniki ilustrują zamieszczone tabele i zestawienia (s. 148–175). Na końcu autorzy uwydatnili perspektywy i sugestie prowadzenia dalszych badań w dziedzinie kaznodziejstwa (s. 175–178).

Można powiedzieć, że tego rodzaju ujęcie homiletyki jest pouczające, bo łączy wykład zasad i postulatów z wynikami z badań empirycznych. Autorzy podręcznika wskazują teoretykom i praktykom posługi słowa na głosy słuchaczy, co uczy kaznodziejów pokory i samokrytyki oraz utwierdza ich w przekonaniu o słuszności stosowanych metod. Charakterystyczne dla homiletyki amerykańskiej jest przystępne, konkretne i praktyczne przybliżanie zagadnień, bez nadmiernego teoretyzowania, które niejednokrotnie występuje w homiletyce niemieckojęzycznej. Załączona na końcu książki bibliografia zawiera publikacje podzielone na 6 grup, z zakresu: teorii posługi słowa, teologii i wprowadzenia do Pisma Świętego, słowników i komentarzy biblijnych, komentarzy do tekstów z lekcjonarza, czasopism teologicznych i kaznodziejskich. Wszystkie publikacje podane są w języku angielskim, a wśród nich jest 7 tłumaczeń dzieł pięciu autorów piszących w języku niemieckim: H. U. von Balthasar, K. Barth, H. Küng, K. Rahner, P. Tillich (s. 179–180). W ten sposób autorzy podręcznika ukazują pracę kaznodziei na płaszczyźnie hermeneutycznej, teologicznej i aktualizacyjnej. Wydaje się, że tego rodzaju publikacje celowe byłyby również w języku polskim, bowiem i nasi kaznodzieje potrzebują konkretnych i jasnych wskazań homiletów, a także powinni lepiej poznawać problemy swoich słuchaczy. Chcąc skutecznie głosić słowo Boże, trzeba wsłuchiwać się w głosy wiernych. Celowe jest zatem rozwijanie konkretnych form współpracy duchownych ze świeckim w ramach przygotowywania jednostki kaznodziejskiej, a szczególnie w dziedzinie aktualizacji kerygmatu. Wierzący psycholog mógłby wydatnie pomóc kaznodziei w poznawaniu i rozwiązywaniu zawiłych problemów egzystencjalnych. Homiletyka jest bowiem dyscypliną pastoralną o charakterze interdyscyplinarnym: teologicznym i antropologicznym.

Ks. Jan Twardy

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 2007, t. 40, z. 2, s. 490–495

Anna Mroczek, *Arcybiskup Wincenty Kluczyński (1847–1917), życie i działalność*, Katowice 2004, 247 s.

Wśród wielu prac traktujących o dziejach Kościoła katolickiego na terenach byłego cesarstwa rosyjskiego oraz ZSRR, powstałych i wydanych w ostatnich latach w wielu różnych ośrodkach¹, na uwagę zasługuje niewątpliwie dzieło Anny Mroczek o arcybiskupie mohylewskim Wincentym Kluczyńskim. Biografia tego hierarchy wydana została w ramach Biblioteki Teologicznej, serii wydawniczej Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, prezentującej dorobek pracowników naukowych i doktorantów owego wydziału. Niewątpliwie ciekawa jest geneza tego dzieła, wyjaśniona nam przez jego autorkę we wstępie. Faktu powstania biografii arcybiskupa Kluczyńskiego nie należy wiązać tylko z zaobserwowanym w ostatnich latach wzrostem zainteresowania uczonych

¹ B. Czapliski, *Ks. Konstanty Budkiewicz (1867–1923), życie i działalność*, Katowice 2003; R. Dzwonkowski, *Kościół katolicki w ZSRR 1917–1939*, Lublin 1997; tenże, *Losy duchowieństwa katolickiego w ZSRR 1917–1939. Martyrologium*, Lublin 1998; A. Kozyrskaja, *Arcybiskup Edward Ropp. Życie i działalność (1851–1939)*, Lublin 2004; K. R. Prokop, *Pasterze i rządcy diecezji mińskiej, pińskiej i drohiczyńskiej*, Drohiczyn 2006.